

ÖĞRENCİLERE GÖRE ETKİLİ BİR SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ İÇİN SINIF ÖĞRETMENLERİNDEN BEKLENTİLER¹

Expectations From Primary School Effective A Social Sciences Education According to Students

Vedat AKTEPE*, Mustafa TAHİROĞLU**, Ali MEYDAN***

*Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi, vedataktepe@nevsehir.edu.tr

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi, mtahiroglu@nevsehir.edu.tr

***Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi, meydan@nevsehir.edu.tr

ÖZET

Dördüncü sınıftan itibaren programda yer almaya başlayan ve mihver derslerden biri olan sosyal bilgiler dersinde, öğrencilerin özgür bir birey olarak yeteneklerinin farkına varması ve sosyal yaşam içinde aktif olarak rol alması hedeflenmektedir. Öğretmenlerin öğrenme-öğretme süreçlerinde sınıf içinde ve sınıf dışında etkin rolü vardır. Öğrencilerin bu süreçte etkin katılımının sağlanması gerekmektedir. Bu temel düşünceden hareketle bu araştırmanın amacını, ilkokul 4. sınıf öğrencilerine göre etkili bir sosyal bilgiler öğretimi için sınıf öğretmenlerinden beklentileri nelerdir? Sorusuna cevap aramak oluşturmaktadır. Araştırmanın yöntemi, öğrenci görüşlerine yönelik betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini 2012-2013 eğitim-öğretim yılı Kırşehir'in merkez ve ilçe ilkokullarında öğrenim gören 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çevre koşulları ve sosyo-ekonomik yapı göz önüne alınarak seçilen beş ilkokuldaki toplam 368 öğrenci örneklem olarak alınmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Çakar ve Öner 'in geliştirdikleri (2007) "Etkili bir Sosyal Bilgiler Öğretimi için Öğrenci Gözüyle Öğretmenden Beklentilerin Belirlenmesine Yönelik Ölçek" kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizleri için SPSS paket programından yararlanılmış, araştırmanın amacına uygun olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak 4. sınıf öğrencileri sınıf öğretmenlerinden en çok, "İnsan haklarına saygılı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmeyi" en az ise "Tepegöz kullanmalıdır" ifadelerini belirttikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Öğrenciler, Etkili sosyal bilgiler öğretimi, Öğretmenden beklentiler.

ABSTRACT

Teaching of social sciences start with fourth grade In this course, students are aimed at noticing their skills as a free and their being active in the society. Teachers have an active role inside and outside the classroom. Students need to be active in this process. In this respect, this study aims at answering the question of "What are the expectations from a social science teacher for 4 th graders of primary school to have a more effective social sciences teaching? " This is a qualitative study based on students views. Participants are those fourth graders studying in center and suburbs of Kırşehir during 2012-2013 school year. Total number of the participants is 368 all of whom study in five different schools with a view to environment and socio-economic structure of the schools. To Collect data scale of Çakar and Öner (2007) "Etkili bir Sosyal Bilgiler Öğretimi için Öğrenci Gözüyle Öğretmenden Beklentilerin Belirlenmesine Yönelik Ölçek" is used. SPSS is used to analyze the data. In conclusion, Students stated most "teachers should grow Turkish citizens respectful to Human Rights" and least "teachers should use a overhead projector"

Key Words: Students, An effective social science teaching, Expectations from a teacher.

¹ Bu makale 29-31 Mayıs 2014 tarihinde Kütahya Dumlupınar Üniversitesinin düzenlemiş olduğu 13.Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur

GİRİŞ

Türk eğitim tarihinde, Türklerin İslamiyet’i kabul edişlerinden önce, toplumsal yaşamla ilgili bir takım bilgi ve kurallarla, gelenek-görenekler çocuk ve gençlere öğretilmeye çalışılmıştır. İslamiyet’in kabul edilışinden sonra da, daha çok İslam dinini temel alan konuların kazandırılması yoluna gidilmiş; Osmanlılarda, özellikle sıbyan mektepleri ve medreselerde din temeline dayalı bilgiler programlarda ağırlık taşırken, Sosyal Bilimler içinde yer alan kimi dersler, kurumların öğretim düzeylerine uygun biçimde (mekteb-i iptidaiye, rüştiye, idadiye, sultaniye ve darülfünunda) belirli saat ve sürelerle okutulmuştur. Bu durum Cumhuriyet dönemine kadar sürmüştür (Akyüz, 1993, 127).

Disiplinler arası bir program yaklaşımı ve bir ders olarak Sosyal bilgiler, Türkiye’de ilk kez 1960’lı yıllarda benimsenmiştir. Daha önceleri ise ilköğretim düzeyinde bu dersin kapsamına giren tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi gibi dersler ayrı ayrı verilmiştir. Bu dersler ilk kez 1962 yılında yayınlanan ilkokul programı taslağında disiplinler arası yaklaşımla “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilmiş, 1968 yılında ise “Sosyal Bilgiler” adını almıştır. 1997 yılından itibaren 8 yıllık kesintisiz eğitime geçilmesi dolayısıyla 4. ve 7. Sınıfları kapsayacak şekilde yeniden düzenlenerek “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı” olarak yürürlüğe girmiştir. 2005 yılında yürürlüğe giren “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı”ın konuları incelendiğinde ise tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgisine ilişkin konuların yanı sıra sosyoloji, psikoloji, felsefe, siyaset, antropoloji, hukuk ve ekonomi dallarlı ile ilintili konulara da yer verildiği görülmektedir (Ata, 2007; Kabapınar, 2012; MEB, 1998; Otluoğlu ve Öztürk, 2002; Sönmez, 1997). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinin, insanların bireysel ve toplumsal yaşamlarını, yaşamlarıyla ilgili olay, olgu ve durumları ile süreçlerini çeşitli yönleriyle araştırma konusu yapan bilimleri içerdiği söylenebilir.

Yapılandırmacı yaklaşımın temel alındığı 2005 programında ise Sosyal Bilgiler dersi İlköğretim okullarında 4. sınıftan itibaren mihver ders olarak yer almış, dersin temelini kavram, beceri ve değer oluşturmuştur. Eğitim sisteminde 4+4+4 sistemine geçilmesiyle birlikte ilkokul 4. sınıfta ve ortaokul 5, 6 ve 7. sınıf programlarında yer almaya devam etmiştir.

Sosyal Bilgilerle ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Ancak ABD’de profesyonel Sosyal Bilgiler eğitimcilerinin üyesi olduğu “Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS)” 1992 yılında Sosyal Bilgilerin tanımıyla ilgili tartışmalara bir son vermek amacıyla alana kapsamlı bir tanım getirmiştir. Bu tarihten itibaren Sosyal Bilgiler uzmanları tarafından üzerinde uzlaşı sağlanan ve temel referans kabul edilen bu tanım şöyledir (Savage ve Armstrong, 1996; akt, Öztürk, 2007, s. 3-24): Sosyal Bilgiler; sosyal ve beşeri bilimleri, vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler; antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerinden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal Bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır.

Çeşitli konu alanları içinde Sosyal Bilgiler, kavramların, ilkelerin ve özellikle sözel nitelik taşıyan bilginin çoğunlukta bulunduğu ilköğretime (ilkokul ve ortaokul) yönelik bir konu alanıdır. Konu alanının daha çok sözel nitelik taşıması sonucu, bireye kazandırılacak içerik, eğer anlaşılması güç bir bilgi yığını özelliği de gösteriyorsa, öğrencinin ezberlemeye yönelmesine neden olmaktadır. Bu bakımdan, bu dersin genellikle bir ezber dersi olarak algılandığı görülmektedir. Oysa ezberleme yerine, pek çok öğrenme-öğretme stratejilerinden

yararlanarak, dersin daha çok anlamlı duruma getirilmesi; bu iş için de öğrenmeyi kolaylaştırıcı bir takım yaklaşımların işe koşulması olumlu sonuçları da beraberinde getirecektir (Sözer, 1998). Bu bağlamda, günümüz eğitim programları incelendiğinde, kendilerine aktarılan bilgiyi ezberlemek yerine sorgulayan, gerektiğinde bilgiye ulaşabilen, araştıran, olaylara farklı açılardan bakan, problem çözme ve karar verme becerisine sahip, eleştirel ve yaratıcı düşünen, öğrendiklerini anlamlandırabilen toplumda etkili bireyler yetiştirilmesinin amaçlandığı görülmektedir.

Topluma etkili birey katılımını sağlamak amacıyla ilköğretim (ilkokul ve ortaokul) okullarındaki Sosyal Bilgiler dersinden yararlanılarak çocuklara o toplumun kültürüne yönelik çeşitli tutumlar, kişilik özellikleri, değer sistemleri ve davranış kalıpları kazandırılmaya çalışılmaktadır. Çünkü her kültürün okulları ve eğitim sistemleri kendi kültürel özelliklerini ve toplumun kalıplarını yansıtmaya eğilimindedirler. Geleneksel olarak eğitim ise kültürel mirasın koruyuculuğunu üstlenmiştir (Kaltsounis, 1987; Rich, 1968). Bu bağlamda, yeniden hazırlanarak 2005-2006 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere kabul edilen ve halen yürürlükte olan sosyal bilgiler programı, bireyin yaşama etkin olarak katılmasını, doğru karar vermesini ve sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım benimsemektedir. Yapılandırmacı anlayışın benimsendiği bu programda; öğrenci ve etkinlik merkezli, sosyal bilgiler açısından bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır (Gültekin, 2005). Ancak, öğretim sistemi ve programları ne kadar mükemmel olursa olsun, programın uygulayıcısı olan öğretmenlerin ve alıcısı öğrencilerin beklentileri dikkate alınmazsa programdan istenilen verim elde edilemeyecektir. Eğitim öğretim sürecinin verimli olması, sadece eğitim programlarının iyileştirilmesi ile mümkün değildir. Bunların yanında bireylerin istedik kazanımları elde etmeleri, başarıları ve verimli olabilmeleri, büyük ölçüde güdülenme, ilgi, istek, ihtiyaç, moral ve katılım düzeylerine de bağlı olduğu düşünülmektedir.

Öğrenme üzerine yapılan araştırmalar, öğrencilerin derslere katılımının öğrenmeyi olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Birçok araştırmacı, öğrencilerin öğrenme özellikleri açısından bireysel farklılıklarının olduğunu, dolayısıyla bireysel özelliklerinin dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, 2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren yürürlükte olan ilköğretim programının temel aldığı yaklaşıma göre etkili öğrenmenin sağlanabilmesi için öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecinde yer alması gerekmekte ve bu durum ise onların bireysel farklılıklarının da dikkate alınarak derslere aktif katılımlarının sağlanması ile gerçekleşebilmektedir (Çınar, Teyfur ve Teyfur, 2006; Özbek, 2005).

Elbette, Sosyal Bilgiler dersi eğitiminin öğrenme-öğretme sürecinde, öğrencilerin amaçlar ile belirlenen nitelik ve özellikleri kazanabilmeleri, kalıcı davranış değişikliği oluşturabilmeleri için öğretmenlerin bir takım öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanmaya da ihtiyaçları vardır. Bu konuda gerek öğrencilerin, gerekse öğretmenlerin işini kolaylaştıracak, etkili öğretim ve öğrenmeyi sağlayacak çok çeşitli strateji, yöntem ve teknikler bulunmaktadır. Ancak, her çalışmaya uygun ve her zaman kullanılacak tek bir strateji, yöntem ve teknik söz konusu değildir. Bu yüzden öğretmenler, amaçlar, konular, öğrenme ortamı, öğrenci özellikleri gibi değişkenleri dikkate alarak en uygun strateji, yöntem ve tekniği kullanmalıdırlar (Yaşar ve Gültekin, 2007). Çünkü geliştirilmiş olan programlar, yöntemler, teknikler ve stratejiler ne kadar ideal boyutlarda geliştirilirse geliştirilsin, sonuçta uygulama sürecinde ve sonrasında en önemli unsurun öğretmen ve öğrenci olduğu bilinmektedir. Bu yüzden öğretmenin derse hazırlık aşamasında öğrencilerinin seviyelerini ve beklentilerini de dikkate alarak konunun içeriğine ve özelliğine göre en uygun yöntem, teknik ve stratejiyi seçmesi ve uygulaması gerekmektedir. Ancak, öğrencilerin seviyeleri belli

yöntemlerle veya derse giren öğretmenlerin gözlemleri doğrultusunda tespit edilip uygulama sürecinde dikkate alınırken öğrencilerin beklentileri genelde göz ardı edilmektedir. Oysa öğrencilerin hem motive olmaları hem de ilgili konuya yönelik ihtiyaçlarının ve beklentilerin giderilmesi açısından bu durumun dikkate alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmada, Sosyal Bilgiler Dersi öğretiminde öğrencilerin öğretmenlerden beklentileri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Öğretmenlerin öğrenme-öğretme süreçlerinde sınıf içinde ve sınıf dışında etkin rolü vardır. Bu temel düşünceden hareketle araştırmanın amacı belirlenmiştir. Bu araştırmanın amacı, etkili bir sosyal bilgiler öğretimi için 4. sınıf öğrencilerinin görüşlerine göre sınıf öğretmenlerinden beklentilerini belirlemektir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma öğrenci görüşlerine göre etkili bir sosyal bilgiler dersi için öğretmenlerinden beklentileri betimlemeye yönelik olduğu için genel tarama modeli kullanılmıştır. Karasar (1994, 77)'a göre genel tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir. Çepni (2007, 35)'ye göre ise anketler yoluyla elde edilen nicel verilerin istatistiksel çözümlenmesi üzerinden genellemelere ulaşılmaya çalışılır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Kırşehir ili ilkokullarında öğrenim gören 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Kırşehir ilinin merkez, Kaman ve Mucur ilçe ilkokullarında öğrenim gören çevre koşulları ve sosyo-ekonomik yapı göz önüne alınarak seçilen beş ilkokuldaki toplam 368 dördüncü sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin okullara göre dağılımları tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okullara Göre Dağılımları

Okulun bulunduğu İl-ilçe-köy	Okullar	Öğrenci sayısı (f)	Öğrenci oranı %
Merkez	Aşık paşa İlkokulu	45	12
Merkez	Cumhuriyet İlkokulu	118	32
Kaman	Alparslan İlkokulu	107	29
Kaman	Yavuz Selim İlkokulu	47	13
Mucur	Ş. As. Sedat Mert Cumhuriyet İlkokulu	51	14
Toplam		368	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin 205'i ilçe ilkokullarındaki öğrencilerdir ve oran olarak %56'dır. İl merkezindeki ilkokullarındaki öğrenci sayısı ise 163'tür ve oran olarak %44'tür.

Verileri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak; Çakar ve Öner 'in 2007 yılında geliştirdikleri "Etkili bir Sosyal Bilgiler Öğretimi için Öğrenci Gözüyle Öğretmenden Beklentilerin Belirlenmesine Yönelik Ölçek" kullanılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0,89 olarak belirtilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçekte 41 soru bulunmaktadır. Ölçek, tüm örnekleme uygulanmadan önce 183 kişilik bir öğrenci grubuna uygulanarak, anlaşılabilirlik yönünden test edilmiş ve güvenirlik katsayısı (Cronbach's Alpha 0,93) olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizleri için SPSS (Statistical Package For Social Sciences) paket programından yararlanılmış, araştırmacının amacına uygun olarak değerlendirilmiştir. Ölçek beşli likert tipindedir ve öğrenciler "hiç katılmıyorum", "katılmıyorum", "kısmen katılıyorum", "katılıyorum" ve "tamamen katılıyorum" kategorilerinden işaretledikleri cevapların frekans ve yüzdeleri hesaplanarak değerlendirilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, ilkokul 4. sınıf öğrencilerine göre, etkili sosyal bilgiler öğretimi için sınıf öğretmenlerinden beklentiler tablo 2'de analiz edilmiştir.

Tablo 2. İlkokul 4.Sınıf Öğrencilerine Göre, Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi İçin Sınıf Öğretmenlerinden Beklentiler

Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi İçin Sınıf Öğretmenlerinden Beklentiler	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
	f	f	f	f	f
1.Öğrenciye "iyi bir yurttaş" olma özelliğini kazandıracak niteliklere sahip olmalıdır	4	1	26	107	230
2.Çocuğa görev bilinci kazandırmalıdır	2	2	50	90	224
3.Çocuğa sorumluluk bilinci kazandırmalıdır	2	10	32	74	250
4. Çocuğa hak ve adalet bilincini benimsetmelidir	10	1	20	91	246
5.Yeniliklere açık olmalıdır	4	4	28	80	252
6.Azimli bireyler yetiştirmeye çalışmalıdır	4	16	44	72	232
7.Bireylerdeki karar verme mekanizmasını güçlendirmelidir	10	12	42	80	224
8.Coşkulu, sevecen ve esprili olmalıdır	10	12	50	84	212
9.Girişken olma ruhunu aşılmalıdır	14	12	58	92	192
10.Vatan sevgisiyle dolu bireyler yetiştirmeye çalışmalıdır	2	6	18	62	280
11.Fert ve millet olarak hür yaşamının önemini kavratmalıdır	6	10	24	86	242
12.Düzenli ve disiplinli çalışma alışkanlığı kazandırmalıdır	2	10	38	60	258

13.Doğa ve çevre bilincini geliştirmelidir	2	4	28	74	260
14.Mesleğini sevmelidir	4	12	16	82	254
15.İçeriği sunarken ana noktaları tekrar tekrar vurgulamalıdır	6	8	42	78	234
16.İçeriği kolaylaştırmak için, çizim, tablo, grafik, harita kullanılmalıdır	10	8	30	108	212
17.Tarih bilincini geliştirmelidir	8	6	32	86	236
18.Millet olma şuurunu geliştirmeye çalışmalıdır	10	8	30	78	242
19.Bayrak sevgisini geliştirmelidir	4	16	40	52	256
20.Küçük grup çalışmaları yaptırmalıdır	12	14	46	92	202
21.Farklı öğretim yöntemlerini kullanmalıdır	14	10	40	98	206
22.Derslere ve konulara uygun fiziki ortamı seçebilmelidir	6	2	28	96	236
23.Tepegöz kullanılmalıdır	54	22	76	78	138
24.Slâyt hazırlamalıdır	8	18	42	104	196
25.Şekil şema, grafik hazırlamalıdır	10	12	26	98	222
26.Pano, afiş sergi düzenlemelidir	8	8	40	98	214
27.Gezi gözlem yoluyla öğretim yapabilmelidir. Yakın çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıtabilmelidir	10	6	22	78	252
28.Ulusal egemenlik ve Cumhuriyet kavramlarının ülkemiz için önemini kavratabilmelidir	6	4	20	68	270
29.Demokratik, dinleyen, tartışan bireyler yetiştirmeye gayret etmelidir	6	10	32	76	244
30.Türk milletinin dünya tarihindeki önemini kavratmalıdır	8	14	18	48	280
31.Atatürkçülüğü benimseterek, Atatürk'ün dünya görüşünü ve düşüncelerini kavratmalıdır	4	2	16	54	292
32.İyi insan, iyi vatandaş kavramlarına açıklık getirir	0	10	8	94	256
33.Vatanımızın, istiklalimizin ve cumhuriyetimizin her şeyin üstünde tutulması gerektiğini öğretmelidir	0	10	16	68	274
34.Devlet ve vatandaşın karşılıklı hak ve ödevlerini öğretmelidir	4	4	20	78	262
35.Bir meslek sahibi olmanın bir fert ve vatandaş olarak gerekliliğini benimsetmelidir	0	6	22	62	278
36.Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu kavratmalıdır	4	6	36	80	242
37.Tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle benimsetmelidir	0	4	20	92	252
38. Kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini öğretmelidir	0	8	16	82	262
39.Ulusal ve Çağdaş Değerleri yaşamaya istekli bireyler yetiştirmelidir	6	2	22	66	272
40.Haklarını bilme, kullanma özelliğini kazandırmalıdır	4	4	22	66	272
41.İnsan haklarına saygılı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmeyi amaç edinmelidir.	4	2	20	42	300
Toplam	368	368	368	368	368

Öğrencilerin etkili sosyal bilgiler öğretimi için öğretmenlerinden beklentilerini Tablo 2’de belirtmişlerdir. Tablo 2 incelendiğinde, Öğrencilerin kendilerine sunulan maddelere en çok “tamamen katılıyorum” ve “katılıyorum” şeklinde cevap verdikleri görülmektedir. Bu durumu, öğrencilerin etkili sosyal bilgiler öğretiminde genel olarak sınıf öğretmenlerinden beklentileri olarak şeklinde yorumlamak mümkündür.

Öğrencilerin verdikleri “Tamamen katılıyorum” cevaplarının bir kısmının dağılımı şu şekildedir: “İnsan haklarına saygılı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmeyi amaç edinmelidir %81,5”, “Atatürkçülüğü benimseterek, Atatürk’ün dünya görüşünü ve düşüncelerini kavratmalıdır %79,3”, “Türk milletinin dünya tarihindeki önemini kavratmalıdır %76”, “Vatan sevgisiyle dolu bireyler yetiştirmeye çalışmalıdır %76”, “Bir meslek sahibi olmanın bir fert ve vatandaş olarak gerekliliğini benimsetmelidir %75,5”, “Vatanımızın, istiklalimizin ve cumhuriyetimizin her şeyin üstünde tutulması gerektiğini öğretmelidir %74,4”, “Ulusal ve Çağdaş Değerleri yaşamaya istekli bireyler yetiştirmelidir %73,9”, “Haklarını bilme, kullanma özelliğini kazandırmalıdır %73,9”, “Ulusal egemenlik ve Cumhuriyet kavramlarının ülkemiz için önemini kavratmalıdır %73,3”, “Devlet ve vatandaşın karşılıklı hak ve ödevlerini öğretmelidir %71,1”, “Kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini öğretmelidir %71,1”, “Doğa ve çevre bilincini geliştirmelidir %70,6”, “Düzenli ve disiplinli çalışma alışkanlığı kazandırmalıdır %70,1”, “İyi insan, iyi vatandaş kavramlarına açıklık getirir %69,5”, “Bayrak sevgisini geliştirmelidir %69,5”, “Mesleğini sevmelidir %69”, “Tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle benimsetmelidir %68,4”, “Yeniliklere açık olmalıdır %68,4”, “Gezi gözlem yoluyla öğretim yapabilmelidir %68,4”. “Yakın çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıtabilmelidir %68,4”, “Çocuğa sorumluluk bilinci kazandırmalıdır %67,9”.

Öğrencilerin verdikleri “Katılıyorum” cevaplarının bir kısmının dağılımı şu şekildedir: “İçeriği kolaylaştırmak için, çizim, tablo, grafik, harita kullanılmalıdır %29,3”, “Öğrenciye "iyi bir yurttaş" olma özelliğini kazandıracak niteliklere sahip olmalıdır %29”, “Slâyt hazırlamalıdır %28,2”, “Farklı öğretim yöntemlerini kullanmalıdır %26,6”, “Şekil şema, grafik hazırlamalıdır %26,6”, “Pano, afiş sergi düzenlemelidir %26,6”, “Derslere ve konulara uygun fiziki ortamı seçebilmelidir %26”, “İyi insan, iyi vatandaş kavramlarına açıklık getirir %25,5”, “Tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle benimsetmelidir %25”, “Küçük grup çalışmaları yaptırmalıdır %25”, “Girişken olma ruhunu aşılmalıdır %25”, “Çocuğa hak ve adalet bilincini benimsetmelidir %24,7”, “Çocuğa görev bilinci kazandırmalıdır %24,4” seçenekleridir.

Öğrencilerin “Kısmen katılıyorum” düzeyinde maddelerin dağılımı ise şu şekildedir: “Tepegöz kullanmalıdır %20,6”, “Girişken olma ruhunu aşılmalıdır %15,7”, “Coşkulu, sevecen ve esprili olmalıdır %13,5”, “Çocuğa görev bilinci kazandırmalıdır %13,5”, “Küçük grup çalışmaları yaptırmalıdır %12,5”, “Azimli bireyler yetiştirmeye çalışmalıdır %11,9”, “Bireylerdeki karar verme mekanizmasını güçlendirmelidir %11,4”, “İçeriği sunarken ana noktaları tekrar tekrar vurgulamalıdır %11,4”.

Öğrencilerin “Katılmıyorum” düzeyinde maddelerin dağılımı ise şu şekildedir: “Tepegöz kullanmalıdır %5,9”, “Slâyt hazırlamalıdır %4,8”, “Azimli bireyler yetiştirmeye çalışmalıdır %4,3”, “Bayrak sevgisini geliştirmelidir %4,3”, “Küçük grup çalışmaları yaptırmalıdır %3,8”, “Türk milletinin dünya tarihindeki önemini kavratmalıdır %4,3” seçenekleridir.

Öğrencilerin “Hiç katılmıyorum” düzeyinde maddelerin dağılımı ise şu şekildedir: “Tepegöz kullanmalıdır %14,6”, “Girişken olma ruhunu aşılmalıdır %3,8”, “Farklı öğretim yöntemlerini kullanmalıdır %3,8”, “Küçük grup çalışmaları yaptırmalıdır %3,2”.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Sosyal Bilgiler öğretiminin temelini oluşturan yapılandırmacı öğrenme ortamları, öğrencilerin işbirliği içerisinde, çeşitli öğrenme ortam ve materyalleri ile etkileşime girerek zengin ve birincil dereceden kaynaklardan öğrenme yaşantıları geçirdikleri, kendi öğrenmelerinin sorumluluğunda oldukları, araştırma, sorgulama, problem çözme ve eleştirel ve yaratıcı düşünmeye olanak sağlayan ortamlardır.

Etkili bir sosyal bilgiler öğretimi için, sınıf öğretmenlerinden beklentilerin ele alındığı bu araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Öğrencilerin etkili bir sosyal bilgiler öğretimi için sınıf öğretmenlerinden özellikle bekledikleri ve daha az düzeyde bekledikleri özellikler vardır. Bazı durumlarla ilgili ise beklentileri çok yüksek değildir.

Öğrencilerin etkili bir sosyal bilgiler öğretimi için beklentilerinin diğer maddelere göre yüksek olduğu durumlardan bazıları şöyledir: Öğretmenin iyi insan, iyi vatandaş kavramlarına açıklık getirmesi, Atatürkçülüğü benimseterek, Atatürk'ün dünya görüşünü ve düşüncelerini kavratması, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle benimsetmesi, kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini öğretmesi, vatanımızın, istiklalimizin ve cumhuriyetimizin her şeyin üstünde tutulması gerektiğini öğretmesi, insan haklarına saygılı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmeyi amaç edinmesi, devlet ve vatandaşın karşılıklı hak ve ödevlerini öğretmesi, bir meslek sahibi olmanın bir fert ve vatandaş olarak gerekliliğini benimsetmesi, vatan sevgisiyle dolu bireyler yetiştirmeye çalışması, ulusal egemenlik ve cumhuriyet kavramlarının ülkemiz için önemini kavratması, ulusal ve çağdaş değerleri yaşamaya istekli bireyler yetiştirmesi, haklarını bilme, kullanma özelliğini kazandırması, öğrenciye "iyi bir yurttaş" olma özelliğini kazandıracak niteliklere sahip olması, çocuğa hak ve adalet bilincini benimsetmesi, mesleğini sevmesi, doğa ve çevre bilincini geliştirmesi, yeniliklere açık olması, derslere ve konulara uygun fiziki ortamı seçebilmesi, gezi gözlem yoluyla öğretim yapabilmesi, yakın çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıtabilmesi, fert ve millet olarak hür yasamanın önemini kavratması, Türk milletinin dünya tarihindeki önemini kavratması, çocuğa sorumluluk bilinci kazandırması, tarih bilincini geliştirmesi ve hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu kavratmasıdır.

Çelikten ve Can (2003) tarafından ideal öğretmenlerin özellikleri konusunda yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin mesleki özellikleri olarak, öğrenciler arasında ayırım yapmaması, onları bir üst öğrenime ve hayata hazırlaması, okul-aile ilişkilerine önem vermesi, öğretim etkinliklerini planlı yürütmesi, zamanı etkili kullanması, diğer öğretmen ve yöneticilerle işbirliği yapması vb. gibi beklentiler etkili öğretmen özellikleri olarak ortaya konulmuştur. Çelikten ve diğ. (2005)'e göre öğretmenin eğitim-öğretim etkinlikleri ve rolleri giderek artmaktadır. Öğretmenlik, özel uzmanlık mesleği olmanın yanı sıra bir sanattır. Bu açıdan iyi öğretmen yetiştirmek eğitimin kalitesini de arttıracaktır. Türkiye Cumhuriyeti'ni kuranlar, o zamanki yokluluklar içinde bile öğretmen niteliği üzerinde ısrarla durmuşlardır.

Öğrencilerin etkili bir sosyal bilgiler öğretimi için öğretmenlerden diğer maddelere göre orta düzeyde bekledikleri özellikler: İçeriği kolaylaştırmak için, çizim, tablo, grafik, harita kullanılması, şekil şema, grafik hazırlaması, demokratik, dinleyen, tartışan bireyler yetiştirmeye gayret etmesi, millet olma şuurunu geliştirmeye çalışması, düzenli ve disiplinli çalışma alışkanlığı kazandırması, çocuğa görev bilinci kazandırması, içeriği sunarken ana noktaları tekrar tekrar vurgulaması, pano, afiş sergi düzenlemesi, bayrak sevgisini geliştirmesi, bireylerdeki karar verme mekanizmasını güçlendirmesi, farklı öğretim yöntemlerini kullanması ve slâyt hazırlayabilmesidir. Görüleceği üzere öğrenciler öğretmenlerden konuya uygun olarak farklı öğretim materyalleri (resim, grafik, şema, tablo

vb) hazırlamayı ve kullanmayı beklemektedir. Öğrencilerin düzenli ve planlı olarak çalışma isteklerinin harekete geçirilmesi, aktif olarak derse katılımlarının sağlanması ve herhangi bir konuda görev vererek öğrencilerin düşünce üretmelerinin sağlanması beklenmektedir.

Eğitimde materyal kullanımının öğrenme üzerine olumlu etkileri ile ilgili yapılmış pek çok çalışmaya göre materyal kullanımı içeriği basitleştirerek anlaşılmayı kolaylaştırmakta, ilgi ve isteği artırmakta, öğrenmeyi aktif hale getirmekte, bireysel öğrenmeyi desteklemekte, gerçek yaşama uygun öğrenme deneyimleri sağlamakta, çoklu öğrenme ortamı sağlamakta, öğrencilerin dikkatlerini çekmekte, zamandan tasarruf sağlamakta, eleştirel düşünme, problem çözme ve yaratıcılık becerilerini geliştirmektedir (Akçay ve diğ., 2008; Demirel ve diğ., 2001; Işman, 2005; Kirman, & Jackson, 2000; Koşar ve diğ., 2003; Yalın, 2002).

Öğrencilerin etkili bir sosyal bilgiler eğitimi için öğretmenlerden diğer maddelere göre az veya çok az bekledikleri durumlar ise: Girişken olma ruhunu aşılması, coşkulu, sevecen ve esprili olması, küçük grup çalışmaları yaptırması ve tepegöz kullanabilmesidir. Yapılan araştırmalarda (Öztürk ve Dilek, 2002; Semerci ve Semerci, 2001) öğretmen egemenliği, öğrencilerin pasifliği gibi sorunlara çözüm bulma isteğinin yeni programın geliştirilmesinde etkili olduğunu ve öğrencinin merkeze alındığı ve aktif katılımını sağlayabilen, düşüncelerine değer verilen ve bilginin yaşamla bütünleştirilerek anlamlı hâle getirildiği bir öğrenme ve öğretme ortamı sağlamanın öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı olumlu tutum geliştirmesine katkı sağlayacağını belirtmektedirler. Aynı zamanda (Gobert & Clement, 2001; Kan, 2006) ortak bir hedefe yönelik işbirliğine dayalı ortaklaşa öğrenmenin olumlu etkileri olduğunu ve öğrencilerde ben merkezli davranış sergilemekten alıkoyabileceği ifade etmektedirler.

Gerçekte sosyal bilgiler programı içinde yaşanan zaman ve mekân için etkin vatandaşlar yetiştirmek üzere hazırlanmalıdır. Bu anlamda öğretmen de girişken, coşkulu, sevecen, çalışkan ve sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmeyi amaç edinmelidir.

Öneriler

Bu çalışmada bir etkili bir sosyal bilgiler öğretimi için sınıf öğretmenlerinden beklentiler araştırılmıştır. Çalışmada varılan sonuçlara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretiminin daha etkili yürütülebilmesi için aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Öğretmen ders işleyişini akıcı hale getirecek öğretim materyallerini ve iletişim araçlarından etkin şekilde yararlanmalıdır.
- Okulda etkin kullanılacak bir sosyal bilgiler laboratuvarının bulunması gerekir.
- Sınıf dışı etkinliklere bolca yer verilmeli, çevredeki tarihî, kültürel, turistik yerler gezilip incelenmeli, kurum gezileri yapılmalıdır.
- Öğretmenin inceleme ve araştırmaya yönelik çalışmalarda bulunup, öğrencilerini de buna teşvik etmesi önerilir.
- Öğrencilerine coşkulu, sevecen ve espirili yaklaşması önerilir.
- Öğrencilerin demokratik ortam içinde katılım sağlaması, paylaşımda bulunması için öğrencilerine grup çalışması yaptırması önerilir.
- Öğretmen öğrencisinin aktif olmasını, insanları sevmesini, çalışkan olmasını ve sorumluluklarını yerine getirmesini temel düşünce ve davranış tarzı olarak benimsemelidir.

KAYNAKÇA

- Akçay, H., Tüysüz, C., Feyzioğlu, B. ve Oğuz, B. (2008). Bilgisayar tabanlı ve bilgisayar destekli kimya öğretiminin öğrenci tutum ve başarısına etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 169-181.
- Akyüz, Y. (1993). *Türk eğitim tarihi* (4.basım). İstanbul: İstanbul Kültür Koleji Yayınları.
- Ata, B. (2007). Yeni sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programının ilköğretim 2005 sosyal bilgiler dersi (6, 7. sınıflar) öğretim programı açısından değerlendirilmesi. *I. Uluslar arası Bilim Çalıştayı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 08–09 Mart.
- Çakar, Ö. ve Öner, Ü. (2007). Etkili bir sosyal bilgiler öğretimi için öğrenci gözüyle öğretmenlerden beklentiler. *Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi*, 5-7 Eylül, Tokat.
- Çelikten, M. ve Can, N. (2003). Yönetici, öğretmen ve veli gözüyle ideal öğretmen, *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Aralık, Sayı 15, ss. 253-267.
- Çelikten, M., Şanal, M., Yeni, Y. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı : 19 Yıl : 2005/2 (207-237 s.)
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş* (3. Basım). Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Çınar, O., Teyfur, E. ve Teyfur, M. (2006). İlköğretim okulu öğretmen ve yöneticilerinin yapılandırmacı eğitim yaklaşımı ve programı hakkındaki görüşleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (11), 47-64.
- Demirel, Ö., Seferoğlu, S., ve Yağcı, E. (2001). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Pegem A
- Gobert, J. D. & Clement, J. J. (2001). Effects of Student Generated Diagrams Versus Student Generated Summaries On Conceptual Understanding of Causal And Dynamic Knowledge in Plate Tectonics. *Journal of Research in Science Teaching*, 36(1),39–53.
- Gültekin, M. (2005). İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde proje tabanlı öğrenmenin öğrenme ürünlerine etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 5 (2), 517-556
- İşman, A. (2005). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Pegem A.
- Kabapınar, Y. (2012). *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. (3. basım). Ankara: Pegem A Akademi.
- Kaltsounis, T. (1987). *Teaching Social Studies in the Elementary School the Basics for Citizenship*. New Jersey: Englewood Cliffs.
- Kan, Ç. (2006). Etkili sosyal bilgiler arayışı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, c.:14, no:2, s.:537-544
- Karasar, N. (1994). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (8. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kirman, J. M. & Jackson C. (2000). The Use of Postage Stamps To Teach Social studies Topics, *Social Studies*, 4, 91, 187-191.
- Koşar, E., Yüksel, S., Özkılıç, R., Avcı, U., Alyaz, Y. ve Çiğdem, H. (2003). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Pegem A
- MEB (1998). İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi öğretim programı. *Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*, 2487.

- Otluoğlu, R. ve Öztürk, C. (2002). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özbek, R. (2005). Eğitim programlarının bireyselleştirilmesinin sebepleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (11), 66-83.
- Öztürk, C. (2007). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. C. Öztürk (Editör). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler eğitimi: Yapılandırmacı bir yaklaşım içinde* (3.basım). Ankara: Pegem-A Yayıncılık, 21-50.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2002). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler eğitimi içinde* Ankara: PEGEM Yayıncılık, 47-81.
- Rich, J.M. (1968). *Education and Human Values*. California: Addison-Wesley publishing company.
- Semerci Ç. ve Semerci N. (2001). Oluşturmacılık ve Eleştirel Düşünce. *X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal bilgiler eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (1998). Sosyal bilgiler öğretiminde ilke, strateji, yöntem ve teknikler. G. Can (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi içinde*, Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 73-88
- Yalın, H.İ. (2002). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002
- Yaşar, Ş. ve Gültekin, M. (2007). Anlamli öğrenme için etkili öğretim stratejileri. C. Öztürk (Editör). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler eğitimi yapılandırmacı bir yaklaşım içinde* (3.basım). Ankara: Pegem-A Yayıncılık, 111-134.